

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Ammatillinen järjestö tai edunvalvoja

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Nyt ehdotettu laki jättää paljon harkintavaltaa hyvinvointialueille palvelujen järjestämisen osalta. Sosiaaliasiavastaaville on näyttäytynyt, että hyvinvointialueilla on pyrkimys hakea säästöjä ja järjestää palvelut vain juuri ja juuri lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Sosiaaliasiavastaavien näkemyksen mukaan ei ole realistista odottaa, että hyvinvointialueen pyrkisivät tosiasiallisesti järjestämään palvelut paikallista väestön palvelutarvetta vastaavasti, jos siihen ei ole lainsäädännöstä nousevaa velvoitetta. Nyt ehdotettu väljä sääntely saattaa heikentää haavoittuvassa asemassa olevien kansalaisten tilannetta sekä lisätä alueellista sekä väestöryhmien keskinäistä eriarvoisuutta. Nyt ehdotettu sääntely voi siis viime kädessä toimia hyvinvointialueudistukselle asetettujen tavoitteiden vastaisesti, jos uudella sosiaalihuoltolailla tullaan vain lisänneeksi hyvinvointieroja ja alueet voivat järjestää palvelut eri tavoin.

Lain säätäminen nyt ehdotetulla tavalla saattaa vaarantaa asiakkaiden oikeusturvan toteutumisen. Nyt ehdotetussa laissa lukuisat sosiaalihuollon palvelut niputetaan yleisempien palvelukokonaisuuksien alle. Nykyisen sosiaalihuoltolain ollessa voimassa asiakkaan on mahdollista hakea juuri jotain tiettyä sosiaalihuoltolain mukaista palvelua, ja hänelle on tehtävä tästä asiaa koskeva oikaisuvaatimuskelpoinen päätös. Nykytilassa asiakas siis saa tietystä palvelusta joko myönteisen tai kielteisen päätöksen, ja asiakas pystyy tähän päätökseen nojaten pohtimaan, käyttääkö asiassa muutoksenhakuoikeutta. Mikäli sosiaalihuollon palveluista säädetään nyt ehdotetulla tavalla, väljentyy tämä periaate, jos asiakas saa ylätasoisemmin määritellyn päätöksen, josta asiakas ei välttämättä kykene itsenäisesti arvioimaan, onko myönnetty palvelu asiakkaan

itsensä arvioimana hänen tarpeisiinsa vastaavaa, jos palvelut myönnetään yksittäisten aiemmin määriteltyjen palvelujen sijaan yleisiin periaatteisiin ja tavoitteisiin nojaavina kuvailevina kokonaisuuksina.

Nyt ehdotetussa laissa palveluiden järjestämisen laajuudesta ja sisällöstä jätetään huomattavan paljon päätäntävaltaa hyvinvointialueille. Mikäli hyvinvointialueet voivat tässä laajuudessa päättää itse sosiaalihuoltoa koskevista asioista, tarkoittaa tämä sitä, että hyvinvointialueiden täytyy tehdä itsenäisesti hallinnosta työtä palvelujen kehittämiseksi ja rakenteiden luomiseksi nykyistä laajemmin. Tämä tulee lisäämään hallinnollisen työn tarvetta ja sitä myöten voi myös lisätä hallinnolliseen työhön käytettäviä kustannuksia. Näin hyvinvointialueiden sosiaalihuoltoon käyttämät rahat saattavat entistä enemmän ohjautua hallinnolliseen työhön sen sijaan, että sosiaalihuoltoon käytettävät rahat ohjautuisivat vahvemmin suoraan asiakastyöhön. Tämä vaikutus tulee myös kertautumaan, kun kaikki hyvinvointialueet tekevät tätä työtä rinnakkain ja on mahdollista, että valtakunnallisesti yhä suurempi osuus sosiaalihuoltoon käytettävistä varoista ohjautuu hallinnolliseen työhön. Jos hyvinvointialueet tekevät tällaista päällekkäistä työtä kukin tahoillaan, on perusteltua esittää huoli, että tämä ei ole julkisten varojen tarkoituksenmukaista käyttöä.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Esityksen tavoitteeksi mainitaan: selkeyttää ja uudistaa sosiaalihuoltolakia hyvinvointialueen sosiaalihuollon keskeisenä sisältölakina siten, että ehdotetut muutokset ohjaisivat sosiaalihuollon toimintaa nykyistä vahvemmin oikea-aikaiseen tuen tarpeiden tunnistamiseen ja niihin vastaamiseen. Nyt ehdotetulla lakimuutoksella väljennetään kuitenkin hyvinvointialuetta velvoittavaa sääntelyä koskien muun muassa palvelutarpeen arviointia, omatyöntekijän nimeämistä sekä asiakassuunnitelman laatimista. Nykyiseen sosiaalihuoltolakiin sisältyvät velvoitteet palvelutarpeen arvioinnista, omatyöntekijästä sekä asiakassuunnitelmasta ovat kuitenkin niitä keskeisiä tekijöitä, joilla on voitu tähän saakka varmistaa, että asiakkaan tarpeet tunnistetaan, niihin vastataan oikea-aikaisesti ja että asiakkaalla on hänen tilanteensa tunteva sosiaalihuollon ammattilainen omatyöntekijänään, joka vastaa asiakkaan palvelujen kokonaisuudesta.

Nyt ehdotetulla lailla saatetaan heikentää sosiaalihuollon vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta, kun laissa kuvataan yleisiä hyviä periaatteita koskien kansalaisten hyvinvoinnin tukemista, mutta laissa ei tunnisteta enää riittävästi, että sosiaalihuollon tarpeessa olevat ihmiset voivat elää hyvin haavoittavissa ja hankalissa olosuhteissa ja heidän tilanteensa ihmisarvoinen ja heidän oikeusturvaansa tukevan sosiaalihuollon toteutuminen hyvinvointialueella tarvitsee selkeätä, riittävän yksityiskohtaista ja perusoikeudet turvaavaa sääntelyä.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

On perusteltua, että erityistä tukea tarvitsevilla tarkoitetaan sekä aikuista että lasta. Tämän lisäksi on myös perusteltua, että erityisen tuen status kirjataan selvästi asiakasta koskeviin asiakasasiakirjoihin.

On tarkoituksenmukaista, että erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskevat erityiset velvoitteet on pääosin koottu samaan säännökseen. Myös velvoitetta asiakassuunnitelman tekoon ja lapsen kohdalla tarkistamista vähintään kerran vuodessa voi pitää tarkoituksenmukaisena.

Koska aikuisen erityistä tukea tarvitsevan omatyöntekijänä ei edellytetä olevan sosiaalityöntekijä, haavoittuvien aikuisasiakkaiden aseman ja oikeuksien näkökulmasta heidän asemansa heikkenee. Koska alueet tulevat lisäämään ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden määrää, asiakkaiden osakseen saama lainsäädännöllinen osaaminen heikkenee sen vuoksi, ettei ammattikorkeakouluopintoihin käytännössä sisälly kattavaa lainsäädäntökoulutusta.

Lakiesitys ei onnistu poistamaan erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan määritelmällisiä hankaluuksia ja tulee johtamaan eri alueilla epäyhtenäiseen lain tulkintaan.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

-

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

-

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Koska ehdotuksessa lapsiperhepalvelu tosiasiallisesti sisältäisi useita erilaisia tuen muotoja, tulisi termiksi valita "lapsiperhepalvelut" jo senkin vuoksi, että yksilöille ja perheille selviää suoraan laista, ettei laissa tarkoiteta yhtä tiettyä lapsiperheelle suunnattua palvelua, vaan joukkoa erilaisia, yksilöllisesti toteutettavia vaihtoehtoisia tuen muotoja.

Nyt ehdotetun 18§ teksti on laadittu väljäksi ja pykälän perusteluissa mainittu mahdollisuus hyvinvointialueille järjestää palvelu paikallisten tarpeiden mukaisesti jättää tosiasiallisesti hyvinvointialueille paljon tulkinnanvaraista liikkumatilaa. Mikäli nyt ehdotettu lapsiperhepalvelu toteutetaan ehdotetulla tavalla, on varsin todennäköistä, että kansalaisten yhdenveroinen oikeus

palveluihin ei toteudu, kun hyvinvointialueita ei lainsäädännöllä ohjata selkeämmin näiden palvelujen järjestämisen tavasta ja sisällöstä. Kun kyseessä ovat lapset ja heidän joukossaan hyvin haavoittuvassa asemassa olevat lapset, on lainsäätäjällä erityinen velvoite huolehtia siitä, että tukea tarvitsevien lasten yhdenveroinen oikeus saada palveluita toteutuu riippumatta siitä, minkä hyvinvointialueen alueella he asuvat. Palveluiden järjestäminen nyt ehdotetun pykälän mukaisesti tulee lisäämään lasten välisiä hyvinvointieroja. Pykälän perusteissa todetaan, että lapsiperheille suunnattujen palvelujen järjestämisen tapa olisi ollut kirjava. Mikäli näin olisikin ollut, niin nyt ehdotetulla pykälällä tullaan tosiasiallisesti päätyämään yhä kirjavampaan järjestämisen tapaan eli pykälällä ei tulla tältä osin saavuttamaan sille asetettuja tavoitteita.

Lapsiperhepalveluun ehdotetaan sisällytettäväksi kasvatus- ja perheneuvonta alueen määrittelemien tavoin. Kasvatus- ja perheneuvontaa koskevan voimassa olevan lainsäädännön (26 §) kumoaminen tulee merkittävästi heikentämään lapsiperheiden samaa matalan kynnyksen tukea lapsen kehityksellisten ja kasvatuksellisten kysymysten ratkaisemiseksi. Jos kasvatus- ja perheneuvontaa koskevaa säännöstä muutetaan, muutos tulisi koskea vain palvelun nimeä (ehdotus: ”perheneuvonta”).

Ehdotuksen mukaan palvelua voidaan järjestää myös lastensuojelulain mukaisessa asiakkuudessa olevalle lapselle ja hänen perheelleen. Nyt ehdotettuun lakiin ei tulisi kuitenkaan sisällyttää niitä palveluita, jotka ovat nykyisessä lastensuojelulaissa. Ehdotus tulee vaikeuttamaan ”lapsiperhepalvelun” sisällöllistä suunnittelua ja rakentamista asiakaskunnan tarpeiden erojen vuoksi. Joko sosiaalihuoltolain mukaisessa asiakkuudessa olevan (erityistä tukea tarvitsevan) tai voimassa olevan lastensuojelulain tarkoittaman suojelun tarpeessa ja erityistä tukea sen vuoksi tarvitsevan lapsen (nykyinen lastensuojelulain tarkoittama avohuollon asiakkuus) oikeus välttämättömään tukeen ja apuun heikkenee merkittävästi, sillä ehdotuksen mukaisesti ”lapsiperhepalvelu” on samoin, kuin muutkin sosiaalihuoltolaissa säädetyt palvelut, määrärahasidonnainen ja alue voi ”kohdentaa sitä etusijajärjestyksen mukaisesti”. Lakiesityksen tavoite siitä, että palvelu toteutetaan kestoaltaan, määrältään ja sisällöltään lapsen ja perheen yksilöllisen tarpeen mukaan, on määrärahasidonnaisissa ja etusijajärjestyksen sallivissa asetelmissa epärealistinen ja toteuttamiskelvoton sekä laintulkinnallisesti erittäin haastava. Mikä on erityistä tukea tarvitsevan lapsen oikeus riittävään ja monipuoliseen tukeen ja yhdenvertaiseen pääsyyn palveluiden piiriin em. säännön nojalla?

Mikäli lapsen tilanne edellyttää hänen sijoittamistaan kodin ulkopuolelle, on eettisesti kestävämpiä, mikäli tämän tilanteen estämiseksi tarkoitetuista palveluista säädetään nyt ehdotetulla tavalla väljästi, määrittelemättömästi ja määrärahasidonnaisesti, ja näiden palveluiden toteuttamisessa jää paljon hyvinvointialuekohtaista tulkinnan varaan. On siis mahdollista, että lapset ja perheet eivät tule saamaan julkisina palveluina riittäviä lapsen kotona asumisen mahdollistavia palveluita, mutta tilanteen heikentyessä nämä perheet joutuvat julkisen vallan käytön kohteiksi ja lapsen asuminen järjestetään kodin ulkopuolelle. Väljä, ja palveluiden järjestämisen hyvinvointialueiden laajan harkintavallan varaan jättävä sääntely todennäköisesti tulee lisäämään lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen tarvetta ja lisäämään sijaishuollon kustannuksia.

Ehdotuksen mukaan palvelua voitaisiin myös järjestää esim. lastensuojelulain nojalla sijoitetun lapsen ja sijaisperheen tueksi. Lisäksi todetaan, että mikäli palvelua järjestetään erityisen tehostetusti, sen sisältö ja tavoitteet tulisi määrittellä lapsen asiakassuunnitelmaan. Kun ehdotuksessa kokonaisuudessaan pyritään selkeyttämään voimassa olevaa lakia, on tämä ehdotus täysin selkeyttämistavoitteen vastainen. Lasten ja perheiden asema ja oikeudet tulevat yhdenvertaisuuden kannalta heikkenemään merkittävästi, kun alueet omista täysin erilaisista

lähtökohdistaan lähtien alkavat soveltamaan ehdotettua säännöstä. Säännös on epäselvä, epäjohdonmukainen ja tulee olemaan erittäin vaikea tulkita myös mahdollisessa muutoksenhakuvaiheessa.

Ehdotetun pykälän perusteluiden mukaan lapsiperhepalvelusta tulee tehdä päätös, jossa kuvataan palvelun keskeinen sisältö. Asiakkaan oikeusturvan kannalta on ongelmallista, mikäli nykyinen yksityiskohtainen palvelujen erittely korvataan yleisellä lapsiperhepalvelun kategorialla, eikä asiakas voi enää hakea jotain tiettyä lapsiperheille tarkoitettua palvelua. Sen sijaan asiakkaalle voidaan myöntää päätöksellä lapsiperhepalvelua, jossa riittäisi esityksen mukaan vain palvelun keskeisen sisällön kuvaaminen. Asiakkaan oikeusturvan kannalta on ongelmallista, jos päätökselle riittää vain palvelun keskeisen sisällön kuvaaminen, sillä asiakkaan tulisi tietää tarkalleen mitä ja millaista palvelua hänelle on myönnetty asiakkaan harkitessa muutoksenhakua. Jos päätöksessä on kuvattu vain keskeinen sisältö, on mahdollista, että muutoksenhauille annettu määräaika kuluu umpeen ja vasta tämän määräajan kuluttua umpeen asiakkaalle on käytännön kautta ilmennyt, mitä ja millaista palvelua hänelle on myönnetty. Asiakas ei voi tässä tilanteessa enää käyttää muutoksenhakuoikeuttaan, jolloin asiakkaalle jää enää mahdollisuus tehdä asiasta asiakaslain mukainen muistutus tai kannella. Muistutusta tai kantelua ei kuitenkaan ole tarkoitettu muutoksenhakua korvaaviksi menettelyiksi. Nyt ehdotuksen mukaisesti päätös toki asiakkaalle tehtäisiin, mutta miten tarkasti päätös ja asiakkaalle tosiasiallisesti järjestettävä palvelu vastaisivat toisiaan, jää tulkinnanvaraiseksi, jos lainsäädännöllä ei tämän selkeämmin määritellä, mitä myönnettävät palvelut ovat ja vielä jos hyvinvointialueen voivat organisoida tämän pykälän mukaista toimintaa haluamallaan tavalla.

Lapselle suunnattua taloudellista tukea koskeva sääntely on kannattava.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

On merkittävä vaara sille, että palveluiden muuttuminen määrärahasidonnaiseksi aiheuttaa hyvinvointialueille merkittävän palvelutason laskemisen tarpeen. Samoin kysymys herää siitä, pystytäänkö eri hyvinvointialueilla asiakkaiden tarpeisiin vastaamaan riittävästi. Sosiaaliasiavastaavat tunnistavat riskinä sen, että vastaako kiristyvän rahoituksen paineen alla tehtävä resursointi määrärahasidonnaisiin palveluihin tosiasiallisesti asiakkaiden tarpeita.

Esitys on myös ristiriitainen vammaispalveluiden kanssa. Esim. aiemmin vammaispalvelulainsäädännön kautta työtoiminnassa olleet henkilöt siirtyivät tällä hetkellä merkittävässä määrin vammaispalvelulain uudistuksen seurauksena sosiaalihoitolain mukaisiin palveluihin. Esitetyllä uudistuksella myös nyt käytössä oleva järjestely loppuisi, ja korvaantuisi SHL 17§:n mukaisella tuella. Koska ehdotettu palvelu on selkeästi määrärahasidonnainen, on ilmeisenä vaarana, että sille käytettävissä olevat taloudelliset resurssit jäävät niin mataliksi, että aiemmin vammaispalvelulain mukaisessa palvelussa olleet asiakkaat jäävät SHL:n kautta uuden 17§:n mukaan täysin ilman työtoimintaa ja mahdollisesti ohjautuvat takaisin erityispalveluihin.

Tällä hetkellä hyvinvointialueilla on käynnissä Vammaispalvelulain siirtymäsäännöksen mukaan vammaispalveluiden asiakkaiden päätöksien tarkistus perustuen kolmen vuoden siirtymäaikaan.

Asiakkaiden palvelutarve arvioidaan ensisijaisen, eli SHL lainsäädännön mukaan. Vaikeuden aiheuttaa tilanne, jossa uusi päätös tulisi tehdä lainsäädännön (SHL 27 d ja e §) mukaan, mutta jota ollaan esitetyn uudistuksen myötä kumoamassa.

Riskinä asiakkaan asemalle ja oikeuksille on nähtävä kysymys erityishuoltolain ja vammaispalvelulain mukaisessa kehitysvammaisten työtoiminnassa asiakkaille maksetusta työosuusrahasta. Jos nämä etuudet poistuvat, vaarana on asiakkaiden jääminen palvelujen ulkopuolelle, koska asiakkailla ei ole varaa esim. maksaa matkoja ja aterioita, jos toiminnasta ei saa työosuusrahaa.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

Ehdotuksen mukaan hyvinvointialue voisi päättää, minkä sosiaalihuollon toiminnan tai sosiaalipalvelujen yhteydessä voidaan antaa nk. terapiatakuun piiriin kuuluvaa tukea ja missä laajuudessa toimintaa toteutetaan sosiaalihuollossa (ehdotettu 25 §). Lapset tulevat olemaan erittäin eriarvoisessa asemassa asuessaan eri hyvinvointialueilla, koska alueille itselleen jätetään merkittävän laaja päätäntävalta mm. siitä, minkä koulutustason ja osaamisen varassa työskentelyä toteutetaan.

Lastenvalvojan tehtäviä koskeva sääntely on kannatettava. Valmiista 29c §:n pykälätekstistä kuitenkin puuttuu lastenvalvojan tehtävistä elatussopimuksen vahvistamiseen liittyvät asiat. Perusteluissa se on mainittu ja olisi siksi syytä ottaa se myös varsinaiseen pykälätekstiin mukaan.

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Neuvonta ja ohjaus:

Uusi sanamuoto kuvaa paremmin neuvonnan ja ohjauksen järjestämisvastuuta- ja velvollisuutta. On myös hyvä, että ohjauksen ja neuvonnan antamisen toteuttamisessa viitataan ammattihenkilölakiin.

On hyvä, että HE:ssä viitataan ”riittävän” osaamisen osalta sekä sosiaalihuollon ammattihenkilön koulutukselliseen osaamiseen että hyvinvointialueen velvollisuuteen varata riittävät resurssit neuvonnan ja ohjauksen antamiseen. Asialla on iso merkitys kummassakin tapauksessa asiakkaan oikeusturvan ja palveluihin pääsemisen näkökulmasta, kun jo palveluprosessin alkuvaiheessa kartoitetaan asiakkaan tilannetta ja ylipäätään mahdollisuutta päästä palveluiden piiriin ja esityksessä viitataan myös mahdollisuuteen hallintopäätösten tekemisestä jo neuvonnan ja ohjauksen vaiheessa.

Neuvonnan ja ohjauksen antamisessa olisi hyvä tunnistaa eri sosiaalihuollon ammattihenkilöiden osaaminen suhteessa asiakkaiden tarpeisiin. Vaikka sosiaalihuollon ammattihenkilölaki ei tunnista sosionomi (YAMK) -tutkintoa, sen tuottama osaaminen tulisi huomioida sosionomi (AMK) - ja sosiaalityöntekijä -tutkintojen rinnalla.

Esityksessä neuvonnan ja ohjauksen merkitys tunnustetaan, mutta käsitteiden määrittelyä olisi syytä täsmentää. Erityisesti ohjauksen sisältö suhteessa muihin palvelunjärjestäjiin jää osin avoimeksi. Esimerkiksi tilanteissa, joissa palvelu päättyy tai siirtyy toisen organisaation järjestämisvastuulle, tulisi varmistaa, että hyvinvointialueen ammattihenkilö kykenee ohjaamaan asiakkaan riittävällä tavalla eteenpäin.

Neuvontaa ja ohjausta antavan henkilöstön osaamisvaatimukseen tulee sisältyä kyky tunnistaa erityisen tuen tarpeessa olevat henkilöt.

On kannatettavaa, että erityisen tuen tarpeessa olevan henkilön määritelmä ja asiakasprosessi on tarkennettu ja koottu omaan säännökseensä. Sen sijaan ei ole perusteltua, että tuen tarpeen arvioinnin tekeminen sosiaalityöntekijän kelpoisuudella rajataan nimenomaisesti vain erityisen tuen tarpeessa oleviin lapsiin. Myös täysi-ikäisten erityisen tuen tarpeessa olevien henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin tulee jatkossakin kuulua sosiaalityöntekijän kelpoisuuden omaaville ammattihenkilöille. Pelkkä ehdotettu sosiaalityöntekijän erityisiä tehtäviä koskeva säännös (49 c §) ei yksiselitteisesti turvaa tätä oikeutta. Lisäksi jää osin epäselväksi, mitä erityisen tuen tarve tarkoittaa käytännössä palvelujen toteuttamisen näkökulmasta, ei pelkästään tuen tarpeen arvioinnin tai vastuullisen ammattihenkilön osalta.

Ammattihenkilön osaamisvaatimukseen neuvonnassa ja ohjauksessa tulee sisältyä kyky tunnistaa asiakkaat, jotka tarvitsevat sosiaalihuollon ammatillista asiantuntijatyötä (sosiaalityötä tai sosiaaliohjausta), sekä ne asiakkaat, joille tämä tuki on riittävä ilman muita palveluja.

Ehdotettu muutos, jossa sosiaalityö ja sosiaaliohjaus kootaan sosiaalihuollon ammatilliseksi asiantuntijatyöksi, on kannatettava ja tukee asiakasprosessin kokonaisvaltaista tarkastelua. On tarkoituksenmukaista, että tämä työmuoto asetetaan ensisijaiseksi suhteessa hallintopäätöksellä myönnettäviin palveluihin.

Psykososiaalisen tuen vahva sisällyttäminen ammatilliseen asiantuntijatyöhön on myönteistä. Erityisen merkityksellisiä ovat rinnalla kulkemisen muodot, kuten arjen toimintakykyä ja elämänhallintaa vahvistava valmennus sekä psykososiaalinen tuki viranomaisasioinnissa.

Ammattihenkilön osaamisvaatimukseen kuuluu myös poikkihallinnollisen yhteistyön toteuttaminen asiakkaan asiassa. On varmistettava, ettei asiakas jää eri viranomaisten tai muiden toimijoiden väliin, vaan tarvittaessa hänet saatetaan seuraavaan palveluun siten, että hän tosiasiallisesti pääsee tarvitsemansa tuen piiriin (myös hyvinvointialueen ulkopuolella tuotettuihin palveluihin). Tämä näkökulma kytkeytyy myös hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevaan sääntelyyn. Lisäksi pidämme perusteltuna esitettyä uutta säännöstä terveydenhuoltoon tehtävästä ilmoituksesta.

Oikeus asioida nimettömästi neuvonnan ja ohjauksen saamiseksi on kannatettava uudistus. Sen voidaan arvioida madaltavan kynnystä ottaa yhteyttä sosiaalihuoltoon, vahvistavan ennaltaehkäisevää työtettä ja edistävän oikea-aikaisen tuen toteutumista. Jatkossa on kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, miten asiakkaiden tietoisuus tästä oikeudesta varmistetaan.

Vireilletulo ja asiakkuus:

Vireilletulo voisi esityksen perustelujen mukaan tapahtua muun ohella ”asiakkaan tai muun tahon hakemuksesta” (s. 240). Lisäksi todetaan, että ”asiakkuus alkaa asiakkaan ja muun tahon hakemuksesta” (s. 240), kun sen perusteella aloitetaan tuen tarpeen arviointi, sosiaalityö, sosiaaliohjaus tai sosiaalipalvelu. On kannatettavaa, että vireille tuloa koskevaan pykälään lisätään yhdeksi vireilletulon muodoksi asiakkaan tai muun tahon yhteydenotto tai ilmoitus. Perusteluista

tulee kuitenkin ilmetä, mitä esityksessä tarkoitetaan ”muulla taholla”. Muita tahoja voinevat olla esim. mahdollisen asiakkaan omaiset, läheiset, tuttavat, naapurit, mutta myös hyvinvointialueen toisen toimialan viranhaltijat ja kokonaan toiset viranomaiset. Perusteluista tulee ilmetä, että sosiaalihuoltoasiassa ”muu taho” ei voi tehdä asiakkaan puolesta hakemusta, ellei hänellä ole laillisen edustajan asemaa tai asiakkaan antamaa valtakirjaa. Tällainen laillinen edustaja voi olla alaikäisen kohdalla huoltaja ja täysi-ikäisen kohdalla esim. vahvistettu edunvalvontavaltuutettu, omaisedunvalvoja tai yleinen edunvalvoja. Kuka tahansa ei voi täysivaltaisen asiakkaan puolesta ”hakemuksella” vireyttää sosiaalihuollon hallintoasiaa eikä käsityksemme mukaan myöskään hakemuksella käynnistää esim. tuen tarpeen arviointia. Hallintolaki säätelee puhevallan käyttämistä, hakemuksen käsittelyä ja siihen annettavaa päätöstä.

Sen sijaa on tärkeää, että sosiaalihuollon tukea mahdollisesti tarvitsevan henkilön tilanne ja olosuhteet voivat tulla sosiaaliviranomaisen tietoon joustavasti eri tavoin. Esityksen perusteluiden mukaan yhteydenoton tai ilmoituksen perusteella voitaisiin tehdä ensiarvio. Jos ensiarvion perusteella todettaisiin, ettei tuen tarpeen arviointi ole tarpeellista, eikä vastattavia tuen tarpeita ole, ei sosiaalihuollon asiakkuus alkaisi ja esityksen tarkoituksena on myöhentää asiakkuuden alkamista. Esityksen mukaan asiakkuuden päättämisestä tehtäisiin merkintä asiakasasiakirjoihin. Asiakkuuden päättymisen osalta esityksessä voitaisiin ottaa kantaa asiakkaan oikeusturvaan ja hallinnolliseen menettelyyn tilanteissa, missä asiakkuuden päättämisestä ja perusteluista syntyy erimielisyys asiakkaan ja viranomaisen välillä. Asiakkaiden oikeusturvan kannalta on erittäin oleellista tietää myös, milloin asiakkuus tosiasiallisesti alkaa, minkä vuoksi myös sen kirjaaminen on välttämätöntä (myös sosiaalihuollon asiakastietojen siirtyessä Kanta-palveluihin asiakkaiden luettavaksi).

Ehdotus 35 §:n kirjoitusasusta ”ilmoitus sosiaalihuoltoon” on kannatettava. Ehdotus ilmoitusvelvollisten yhdenmukaistamisesta sosiaalihuoltolain ja nykyisen lastensuojelulain kesken on kannatettava.

Yhteydensaaminen sosiaalihuoltoon:

Esityksen (ehdotus 35 c §) mukaan henkilöllä ja tämän laillisella edustajalla on oikeus henkilökohtaiseen keskusteluun 7 vuorokauden kuluessa asian vireilletulosta ja sääntelyllä korvattaisiin voimassa olevan lain mukaiset määräajat. Ehdotuksen mukaan henkilön laillisen edustajalla tarkoitettaisiin alaikäisen huoltajaa ja yksin maahan tulleen alaikäisen laillista edustajaa. Ehdotus on voimassa olevaan lainsäädäntöön nähden ristiriitainen ja lakisystematiikaltaan perustelematon. Myös aikuisella voi olla laillinen edustaja, esim. tämän omaisella voi olla vahvistetun edunvalvontavaltuutuksen tuoma status hoitaa päämiehensä muitakin kuin taloudellisia asioita.

Aikamääreen lisääminen henkilökohtaiseen keskusteluun sekä keskustelumahdollisuuden laajentaminen kaikkiin asiakasryhmiin on kannatettava. Sen sijaan keskustelun toteuttamistapa sekä se, milloin asiakkaan ja työntekijän voidaan katsoa saavuttaneen yhteisen ymmärryksen siitä, että pykälän mukainen oikeus keskusteluun on toteutunut, jää epäselväksi ja voi aiheuttaa käytännön tulkintaongelmia.

Pykälän mukainen oikeus henkilökohtaiseen keskusteluun on pykälässä rajattu ensimmäistä yhteydenottoa sosiaalihuoltoon tekevään henkilöön, eikä pykälä koske jo asiakkuudessa olevia asiakkaita. Tämä saattaa aiheuttaa epäselvyyttä jo asiakkaana olevien oikeuteen saada keskustelun mahdollisuus työntekijän kanssa asiakkuudesta tietystä ajasta yhteydenotosta.

Lisäksi voisi olla perusteltua täsmentää aikamäärettä asiakkaan oikeudelle saada viipymättä yhteys sosiaalihuollon toimintayksikköön.

Tuen tarpeen arviointi:

Huolimatta esityksen perusteluista ja viittauksista siihen, että tuen tarpeisiin voidaan jatkossakin vastata erillisillä sosiaalihuollon palveluilla (hallintopäätöksillä), on perusteltua esittää kriittinen huomio siitä, että esityksessä painotetaan ensisijaisena ratkaisukeinona sosiaalihuollon ammatillista asiantuntijatyötä. Tämä ei vastaa asiakkaiden tarpeeseen saada kohdennettuja palveluja ja voi käytännössä ohjata viranomaisen työtä antamaan asiakkaalle vain ohjausta, neuvontaa tai psykososiaalista tukea, ja oikean ja tarvittavan muun tuen saaminen voi viivästyä.

Pykälään tulisi edes viittaustasolla jättää mainintana asiakkaan asiakaslaista tulevat oikeudet asiansa käsittelyyn ja viranomaisen velvollisuus huomioida ne.

Tuen tarpeeseen annettujen palvelujen tai muun työskentelyn toteuttamisen ja vaikuttavuuden säännöllisen arvioinnin nostaminen lakiin on kannatettava asia. Säännöllisen arvioinnin käsitettä voi kuitenkin olla tarpeen täsmentää.

Asiakasnäkökulma nousee aiempaa paremmin esiin terminologisella muutoksella, kun aiempi palveluntarve muutetaan tuen tarpeeksi.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Asiakassuunnitelma on tärkeä ja keskeinen sosiaalihuollon ja sosiaalityön väline, jonka asiakas ja työntekijä yhdessä laativat asiakkaan palvelujen suunnittelemiseksi ja tavoitteiden toteuttamiseksi. On tärkeää, että asiakassuunnitelmaa koskevassa pykälässä korostetaan sitä, että suunnitelma laaditaan yhdessä asiakkaan kanssa. Lain muutosten kohdalla olisi hyvä pohtia sitä, että olisiko myös tämän pykälän kohdalla tarpeen vielä tarkemmin säätää siitä, että asiakkaan näkemyksen tilanteestaan tulisi olla suunnitelman keskiössä. Osa sosiaaliasiavastaavaan yhteyttä ottaneista henkilöistä kokee, että he eivät ole itse päässeet osallistumaan asiakassuunnitelmansa laatimiseen.

Nykyisten säännösten mukaan asiakkaan on lähtökohtaisesti helppo tarkistaa asiakassuunnitelmasta, mitä hänen asioistaan on sovittu. Sosiaaliasiavastaavaan yhteyttä ottavat asiakkaat eivät aina ole saaneet palveluissa laadittua suunnitelmaa nykyisenkään lain aikana, vaikka sosiaalihuoltolain voimassa olevassa asiakassuunnitelmaa koskevassa pykälässä todetaan, että suunnitelma on laadittava, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta. Nyt ehdotuksena on, että asiakassuunnitelma on laadittava, jos asiakkaan tilanne, tuen tarve tai hänelle myönnetty tuki on sellaista, että asiakkaan sosiaalihuollon suunnittelu, toteuttaminen tai seuranta sitä edellyttävät. Sosiaaliasiavastaavat esittävät huolenaan, että pykälään laaditut lieventävät sanamuodot johtavat tilanteeseen, että yhä useammalta asiakkaalta tulee puuttumaan asiakassuunnitelma. Hallituksen esityksessä todetaan, että suunnitelma olisi laadittava aina myös, jos asiakkaan tuen tarve on pitkäaikainen, jatkuva tai toistuva. Tällöin asiakassuunnitelman merkitys tavoitteiden etenemisen seuraamisessa olisi merkittävä. Myös varsinaisessa pykälässä olisi tärkeää säätää, että pitkäaikainen, jatkuva ja toistuva tarve ovat niitä tilanteita, että asiakassuunnitelma on laadittava.

Sosiaaliasiavastaavaan yhteyttä ottavilla asiakkaille ei välttämättä ole tietoa, miten sosiaalihuoltoa on suunniteltu toteuttavan, ellei hän pysty tarkistamaan asiakassuunnitelmasta asioitaan. Asiakkaan on myös hankala vedota asioiden toteuttamatta jättämiseen, ellei niitä ole kirjattu asiakassuunnitelmaan.

Hyvää on, että erityisen tuen tarpeiselle asiakkaalle ja lapselle asiakassuunnitelma on edelleen laadittava, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta. On erityisen tärkeää, että lasten asiakassuunnitelma tarkistetaan myös vähintään kerran vuodessa. Muiden asiakasryhmien osalta huolena on, että asiakassuunnitelmat eivät ole ajantasaisia suunnitelmien muuttuessa, sillä velvollisuutta tarkistaa niitä ei määritellä tarkemmin kuin tarvittaessa. Tarvittaessa on aina monitulkintainen käsite. Toki hallituksen esitys avaa tarvittavia tilanteita, mutta käytäntö on osoittanut, etteivät työntekijät aina tunnista, että lain rinnalla on tarpeen lukea myös esim. hallituksen esitystä.

Asiakassuunnitelma on laadittava yhdessä asiakkaan ja tämän laillisen edustajan kanssa, ellei sille ole ilmeistä estettä, ja tarvittaessa asiakkaan omaisen, läheisen ja muiden toimijoiden kanssa. Omaisen ja läheisen merkityksen nosto suunnitelmaa laadittaessa on tarpeellinen esim. sellaisten asiakkaiden kohdalla, jossa omainen osallistuu tiiviisti asiakkaan elämään. Vielä edelleen on monessa sosiaalihuollon palvelussa vallalla ajattelutapa, että omaiset ovat aina sivullisia asiakkaan asiassa. On hyvä kuitenkin jatkossakin sosiaalihuollossa kiinnittää huomioita asiakkaan itsemääräämiseen, jotta asiakkaan oma mielipide ja näkemykset asioihin tulevat huomioituksi, vaikka omaisen onkin mahdollistua osallistua asiakassuunnitelman laatimiseen. Uuden toimintakulttuurin luomiseen on vielä matkaa, mutta on hyvä, että läheisillä on lainkin mukaan mahdollisuus osallistua, jos siihen ei ole ilmeistä estettä.

Positiivisena asiana voidaan pitää pykälämuutoksen osalta myös sitä, että asiakkaalle laaditaan yksi koko sosiaalihuollon kattava asiakassuunnitelma, jos se on asiakkaan sosiaalihuollon toteuttamisen kannalta perusteltua ja mahdollista ja asiakas antaa siihen suostumuksensa. Sosiaalihuollon haaste on ollut, että jollakin asiakkailla saattaa olla useampia toisistaan erillisiä suunnitelmia.

Asiakastietolakiin siirretyt ja asiakassuunnitelmaa koskevat pykälät: Asiakkaan oikeusturvan kannalta heikennyksenä voidaan pitää sitä, että asiakassuunnitelmaa koskevista pykälistä on muutoksen myötä häviämässä mm. ammattilaisen velvollisuus arvioida asiakkaan terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömiä sosiaalipalveluista sekä niiden alkamisajankohtaa ja kestoja. Toki suunnitelmalla on aina eri merkitys kuin päätöksellä, mutta nämä ovat yhdessä tukeneet asiakkaiden välttämättömiä palveluita. Joskus niissä on myös eroavaisuutta, ja ollaan on tilanteessa, että esim. hyvinvointialueesta säästö tms. tilanteesta johtuen, asiakas ei saa palvelua, jonka työntekijä arvioi välttämättömäksi. Asiakassuunnitelmaan kirjattavia asioita on todella merkittävästi supistettu, kuten hallituksen esityksessä todetaankin. Aika näyttää, miten ne tulevat näkymään asiakkaan oikeusturvan kannalta. Toki aiemmin asiakassuunnitelmaan kirjattavat asiat ovat olleet varsin laajoja.

Asiakassuunnitelmaa koskevat muutokset ovat osin perusteltuja, selkeitä ja toteuttavissa olevia, mutta ilman tarpeellisia tarkistuksia hallituksen ehdotukseen, se saattaa tuottaa heikennyksiä sosiaalihuollon asiakkaiden oikeusturvaan.

Uudistuksessa tarkoituksena olisi pykälässä täsmentää omatyöntekijän tehtäviä, jolloin myös omatyöntekijän työ voitaisiin hyvinvointialueilla kohdentaa nykyistä paremmin asiakkaille, jotka hyötyvät omatyöntekijästä. Sosiaaliasiavastaavat esittävät huolenaan, että osan sosiaalihuollon asiakkaan suunnitelmallinen sosiaalityö tulee vähenemään, kun omatyöntekijän nimeämisen velvoittavuuden sijaan, uusissa pykälissä korostetaan sen arvioimista, onko omatyöntekijän

nimeäminen asiakkaan yksilölliset tuen tarpeet huomioiden tarpeellista ja perusteltua. Erityisesti huolettaa se, että kenen tarpeesta todellisuudessa omatyöntekijää tullaan arvioimaan. Senhän lain mukaan pitäisi olla asiakas, mutta jos asiakkaan ja hyvinvointialueen intressit asiassa ovat erilaiset, johtaako omatyöntekijän nimeämisen väheneminen tilanteeseen, että vain harvoilla asiakkailla on omatyöntekijä? Sosiaalihuollossa monelle asiakkaalle on tärkeää, että omatyöntekijä pitää langat käsissä. Omatyöntekijä kohdalla hallituksen esityksessä myös todetaan, että jos asiakas on esim. ympärivuorokautisen hoidon piirissä, kuten ympärivuorokautisessa palveluasumisessa, ja palvelu vastaa hänen tuen tarpeisiinsa, ei asiakkaalle olisi tarpeellista nimetä omatyöntekijää. Tätä voidaan pitää heikennyksenä, ettei ympärivuorokautisessa palveluasumisessa enää edellytetä, että asiakkaalla on omatyöntekijä. Tässäkin kohdassa herää kysymys, että jos asiakkaan oma kognitio ei pysty kertomaan, että hänen palvelunsa ei vastaa hänen tarpeisiinsa, kenen tehtävä on hoitaa asiakkaalle omatyöntekijä? Omaisen? Palvelun? Palvelussa ei välttämättä ole lainkaan intressiä alkaa hoitamaan asiakkaalle omatyöntekijää tai osaamista tunnistaa tilanteita, jolloin asiakkaan palvelun tarvetta olisi arvioitava uudelleen.

Omatyöntekijän osalta positiivista on, että omatyöntekijän keskeisenä tehtävänä olisi asiakkaan edun arvioiminen ja edistäminen sekä asiakkaan yksilöllisten tuen tarpeiden ja yksilöllisen elämäntilanteen huomioiminen ja että omatyöntekijä on aktiivinen toimija asiakkaan sosiaalihuoltoa koskevassa asiassa koko asiakkuuden ajan sekä tutustuu asiakkaan ajatuksiin ja toiveisiin koskien sosiaalihuoltonsa järjestämistä sekä tukee asiakkaan osallisuutta. Tavoitteena kaikessa omatyöntekijän toiminnassa tulisi olla asiakkaan voimavarojen vahvistuminen. Myös ajatus siitä, että omatyöntekijä voisi asiakkaan tarpeiden mukaisesti olla myös enemmän yhdyshenkilö ja palvelukokonaisuuden koordinoija on hyvä. Sosiaalihuollon asiakkailla tulee kuitenkin olemaan palveluissa merkittäviä eroja, varsinkin niiden kohdalla, joille ei omatyöntekijää enää nimetä. Osa sosiaalihuollon asiakkaista toki on omatoimisia ja pärjää ilman, että joku koordinoi heidän palveluaan, mutta kuten aiemmin esitimme huolena, miten käy niiden väliinputoajien, jotka jäävät ilman omatyöntekijää ja joilla ilmeinen tarve kuitenkin olisi? Erityisen tuen tarpeisten asiakkaiden kohdalla omatyöntekijän rooli on merkittävä, ja on tärkeää, että se säilyy edelleen. Sosiaaliasiavastaavien huolena myös on, että kun sosiaalihuollon ammattilaisten roolia ollaan lain muutoksella muuttamassa, että säilyväthän niin asiakassuunnitelman sekä omatyöntekijä suunnitelmallisuus käytännössä edelleen ammattiroolien muuttuessa.

Omatyöntekijää koskevat muutokset ovat osin perusteltuja, selkeitä ja toteuttavissa olevia, mutta ilman tarpeellisia tarkistuksia hallituksen ehdotukseen, se saattaa tuottaa heikennyksiä sosiaalihuollon asiakkaiden oikeusturvaan.

Ehdotuksen mukaan omatyöntekijää ei nimettäisi kaikille. Näin ei ole toimittu nykyisenkään lain nojalla, vaikka säännöksen kirjoitusasu siihen viittaa. Ehdotuksen mukaan omatyöntekijä tulee nimetä aina erityistä tukea tarvitsevalle. Koska erityistä tukea tarvitsevan käsitelmääritys jättää ehdotuksessa edelleen tulkinnanvaraa, on riskinä, että erityisesti neuroerityiset nuoret ja aikuiset jäävät vaille omatyöntekijälle ehdotuksessa lueteltuja työskentelymuotoja (s. 256-259)

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Kannatettavaa, että säädetään asiakasmitoituksesta. Mitoitusehdotuksen toteutumista tulisi aktiivisesti seurata ja tehdä tarvittaessa muutoksia.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus johtaa käytännössä hyvin erilaisiin tulkintoihin eri hyvinvointialueille niistä tilanteista, joissa tarvitaan nimenomaisesti sosiaalityöntekijäkelpoisuuden omaavien työntekijöiden osaamista. Eri asiakasryhmät ovat eri alueilla asuessaan keskenään hyvin eriarvoisessa tilanteessa.

Ehdotuksen mukaan sosiaalityöntekijä vastaisi tilanteista, jotka edellyttävät erityistä sosiaaioikeudellista osaamista. Tämä on sinänsä perusteltu lähtökohta, mutta alueet tulevat tulkitsemaan keskenään eri tavoin niitä tilanteita, joissa sosiaaioikeudellista osaamista tarvitaan. Jo nykyisin on selvästi nähtävissä, että sosiaaioikeudellinen osaaminen on sosiaalihuollon ammattilaisten keskuudessa paikoin erittäin heikkoa, mitä heikko täydennyskoulutukseen pääseminen nykytilanteessa korostaa.

Sosiaaliasiavastaaville välittyä toistuvasti, etteivät edes keskeiset sosiaalihuoltolain, hallintolain ja julkisuuslain säännökset ole hallinnassa, puhumattakaan tilanteista, joissa useita lakeja on sovellettava samanaikaisesti ja tunnettava lakien keskinäinen etusijajärjestys tai oikeuskäytäntöä.

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus on kannatettava. Toteuttaminen voi käytännössä hankaloitua sen vuoksi, että sosiaalihuollosta vastaavan viranhaltijan tehtäväksi on ehdotettu erittäin laajoja, vaikkakin erittäin oleellisia kokonaisuuksia.

Koska ehdotuksen mukaan vastaavan viranhaltijan tulisi huolehtia muun ohella siitä, että sosiaalihuollon kehittämistoiminnassa huomioidaan valvontalain edellyttämin tavoin palvelunjärjestäjän ja palveluntuottajan omavalvonnassa saadut palautteet, tulisi ehdotukseen ehdottomaksi kytkeä velvollisuus huomioida sosiaaliasiavastaavan esiin nostamat ilmiöt ja vähintään vuosittaisessa lakisääteisessä selvityksessä tehdyt havainnot. Nykyisin tätä koskevaa sääntelyä on ikälain (980/2012) 6.2 §:ssa.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Voisi olla tarpeen säätää tarkemmin siitä, kenen vastuulle sisältyy kertoa ennakoivasti mahdollisuudesta hakea asiakasmaksun alennusta tai perimättä jättämistä. Tämä voisi madaltaa kynnystä hakea ja ottaa vastaan tarvittavia palveluita.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen vaikutuksista palveluita käyttävien asemaan pitää seurata ja nimetä (hallituskauden ylittävä) seurantaryhmä. Lisäksi lain toimeenpanon toteutumista ja vaikutuksia palveluiden käyttäjien asemaan ja palveluiden käyttämiseen tulee riippumattomalla tutkimuksella arvioida.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

Esityksessä kumotaan SHL49 a § siltä osin, että hyvinvointialueelta ei enää jatkossa edellytetä virkasuhteisia sosiaalityöntekijöitä. Kumoamista perustellaan sillä, että säännös olisi päällekkäinen ja siksi korvataan uudella SHL49 c §:llä. Uudessa esityksessä lakipykälässä, kuten ei perusteluissakaan, kuitenkaan mainita mitään virkasuhteesta tehtävän sosiaalityön vaatimuksesta. Ylipäätään sen määrästä, virkasuhteisuudesta tai ostopalveluna hankittavuudesta.

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

-

Perustelut tiiviisti?

-

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Sosiaaliasiavastaavat arvioivat, että esitysluonnos saattaa kokonaisuudessaan heikentää sosiaalihuollossa asioivan kansalaisen oikeusturvaa ja asemaa. Esitysluonnoksessa esitetään useita väljennyksiä nykyiseen lainsäädäntöön, ja nämä lukuisat väljennykset mahdollistavat kokonaisuudessaan sen, että hyvinvointialueisiin kohdistuu nykyistä pienempiä vaatimuksia sen osalta, miten sosiaalihuoltoa tulee toteuttaa. Sosiaaliasiavastaavat katsovat, että sosiaalihuollon lainsäädäntö, joka sisältää riittävän yksityiskohtaista sääntelyä palveluista, niiden toteuttamisen tavasta sekä muusta sosiaalihuollon hallinnollisesta menettelystä ei ole ensisijaisesti hyvinvointialueiden toimintaa rajoittavaa tai automaattisesti korkeampia kustannuksia synnyttävää lainsäädäntöä, vaan lainsäädäntöä, jolla turvataan sosiaalihuoltoa tarvitsevan asiakkaan oikeutta laadukkaisiin ja vaikuttaviin palveluihin sekä asiakkaan perustuslaillisten oikeuksien toteutumista.

Esitysluonnoksen sivulla 119 todetaan: Sosiaalihuoltolaissa ehdotetaan säädettäväksi hyvinvointialueen velvollisuudesta arvioida säännöllisesti asiakkaan sosiaalihuollolle asetettujen tavoitteiden toteutumista ja sitä, vastaako asiakkaan saama tuki hänen tarpeisiinsa. Nyt esitetyssä laissa ollaan kuitenkin väljentämässä muun muassa palvelutarpeen arviointia, asiakassuunnitelmaa sekä omatyöntekijää koskevaa sääntelyä, jotka ovat keskeisiä keinoja arvioida tavoitteiden toteutumista.

Sääntelyn väljentäminen sekä menettelyä että palveluita koskien, saattaa heikentää asiakkaan oikeusturvaa, kun asiakkaan itsensä on vaikeampi arvioida sitä, onko menettely hänen asiassaan ollut lainmukaista ja onko asiakkaan sosiaalihuolto järjestetty lain edellyttämällä tavalla. Lain soveltajan on kyettävä toimimaan lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla tukeutumalla itse lain pykäliin sekä hallituksen esitykseen. Nyt esitetty luonnos jättää lausunnossamme yllä esitetyn tavoin sosiaalihuollon menettelyä ja palvelujen sisältöä ja toteuttamista koskevan sääntelyn osittain niin väljäksi itse pykälätekstissä sekä perusteluissa, että tosiasiallista lain tulkintaa voidaan joutua hakemaan entistä enemmän tuomioistuinten sekä laillisuusvalvojen ratkaisukäytännöstä, kun nyt ehdotettu lakiluonnos ei riittävän selkeästi näistä säädiä.

Juurakko Sanna
Sosiaaliasiamiehet ry.